

Oponentský posudek bakalářské práce Hany Zajíčkové: „Ženy v hnutí skinheads“. Praha, Fakulta humanitních studií UK 2009, 65 s. + 16 s. příloh

Bakalářská práce Hany Zajíčkové „Ženy v hnutí skinheads“ se zabývá velmi zajímavým problémem a to genderem v rámci skinheadského hnutí, resp. subkultury. Za cíl si klade zachytit aktérskou perspektivu dívek, resp. žen hlásících se ke skinheads, tedy zodpovědět otázku „co to vlastně znamená být tzv. skinheadgirl“ (s.6). Práce je koncipována jako empirický fenomenologický výzkum (s. 34) realizovaný formou dotazníkového šetření. Je rozdělena do dvou částí, teoretické (s. 8-33) a empirické (s. 34-61). V části teoretické autorka vymezuje základní pojmy, představuje historii skinheadského hnutí ve světě i v ČR a představuje jej z genderové perspektivy. V empirické části pak předkládá výsledky vlastního výzkumu.

Ačkoliv je práce tématicky velmi zajímavá, potýká se s některými zásadními problémy, které se níže pokusím shrnout.

V teoretické části autorka definuje pojmy hnutí, sociální hnutí a subkultura. Do určité míry problematická, ovšem na bakalářském stupni ještě omluvitelná, je skutečnost, že jako definice užívá slovníková hesla. Kromě pojmů hnutí a subkultura však v textu pracuje ještě s pojmy scéna a kult, které již nijak nevymezují. Nejenže není z textu zřejmé, ke které z užitých definic se hlásí, není ani jasné, zda skinheads považuje za hnutí, subkulturu, scénu či kult. Zejména slovo kult považuji v tomto kontextu za velmi problematické a pokud ho autorka užívá jako aktérský (emický) termín, měla by to explicitně zdůraznit. Až na s. 41 autorka zmiňuje, že o skinheads bude hovořit jako o hnutí. Na stejném místě přitom hovoří o problematičnosti tohoto konceptu a jeho aplikovatelnosti pouze na určité směry skinheads. Nebylo by tedy vhodnější uvažovat o skinheads jako o subkultuře?

Dalším dle mého názoru zásadním nedostatkem je, že autorka nerozlišuje mezi literaturou a prameny. V teoretické části pojednává postavení žen v skinheadském hnutí (s. 24-32), kde vzhledem k malému množství odborné literatury vychází také, jak říká, z literatury neodborné (s. 24), konkrétně 6 internetových textů, které se k postavení ženy vyjadřují. Autorka si však neuvědomuje, že se v tomto případě nejedná o vědecké texty, o které se lze teoreticky opřít, ale o reprezentace aktérských modelů zkoumané reality. Namísto jejich reprodukce by je tedy měla autorka stejně jako data získaná z dotazníků podrobit analýze a interpretaci a samozřejmě jako každý pramen též kritice. Toto fundamentální nerozlišení potom vede k tomu, že v empirické části autorka na tyto aktérské modely odkazuje jako na teoretické ukotvení práce. Problematické je ovšem nahlížet tyto texty i jako prameny. Ne kvůli jejich velké heterogenitě, ale zejména kvůli tomu, že není zřejmé, jakým způsobem autorka učinila jejich výběr a o čem tedy vypovídají.

Zcela zásadním problémem je pak zvolená metodologie výzkumu, a to z několika hledisek. Prvním z nich je vhodnost zvolené techniky sběru dat vzhledem ke zvolené výzkumné otázce. Dotazníky, byť s otevřenými otázkami, jsou pro fenomenologické zkoumání zcela nevhodné. Autorka si sice problematičnost zvolené techniky sběru dat sama uvědomuje (s. 34), svou volbu však zdůvodňuje netolerantností a uzavřeností zkoumané subkultury. Zároveň ale hovoří na s. 35 o tom, že při kontaktování potencionálních respondentek se setkala u některých se vstřícností a zájmem o výzkum. Nabízí se proto otázka, proč této vstřícnosti nevyužila a nepokusila se vytvořit vzorek metodou sněhové koule i za cenu toho, že by do něj patrně nezahrnula respondentky hlásící se k neonacismu, u kterých lze předpokládat nedůvěru a opatrnost. Tímto způsobem by mohla nejen využít původně plánované strukturované rozhovory, které však pro fenomenologický výzkum nejsou o mnoho vhodnější než dotazníky, ale i adekvátnější techniky jako např. polostrukturované či narativní interview, v lepším případě dokonce zúčastněné pozorování. S využitím těchto technik by se skutečně mohla dostat ke

zkušenosti svých respondentek se zkoumaným jevem a mnohem spíše než s využitím dotazníků zodpovědět otázku „co to znamená být renee“.

Problematický je i nevyvážený výzkumný vzorek, který autorka deklaruje jako účelový (s. 35). Jeho nevyváženost spočívá v zcela nerovnoměrném zastoupením jednotlivých směrů, kdy se převážná většina respondentek hlásila k tradičním skinheads, tři k pravicově a jedna k levicově smýšlejícím skinheads. Jakou má takto nevyváženě heterogenní vzorek výpovědní hodnotu o postavení žen ve skinheadském hnutí jako takovém? Nebylo by pro práci nosnější omezit vzorek pouze na renees hlásící se k tradičním skinheads a ten v souladu s výše zmiňovaným návrhem změny techniky sběru dat konstruovat pomocí metody „sněhové koule“?

Problém nevyváženosti vzorku se jeví ještě závažnější vzhledem k realizované analýze. Ačkoliv autorka v metodologii (s. 34) deklaruje kvalitativní výzkum, v analýze získaných dat se neustále uchyluje ke kvantifikaci výsledků. Výsledky tak prezentuje ve formě „polovina respondentek si myslí..., pouze dvě uvádí... atp.“, což je pro kvalitativní (reps. fenomenologický) výzkum zcela irrelevantní. Co nám četnost výpovědi řekne o tom, co to vlastně znamená být renee? Kvalitativní výzkum neznamena analyzovat kvalitativní data, ale analyzovat data kvalitativním způsobem. To znamená snažit se dobrat významu, nikoliv četnosti odpovědí.

Z hlediska analýzy je problematická i skutečnost, že autorka ne vždy rozlišuje výpovědi členek jednotlivých směrů hnutí. Čtenář se tak dozvídá, že daný názor zastává třetina repondentek, ovšem ne vždy se již dozví, o jaké respondentky se jedná. Tato nedůslednost vede k tomu, že autorka v některých případech shlukuje příslušnice různých směrů, ačkoliv v teoretické části věnuje velkou snahu tomu, aby ukázala zásadní rozdílnost jednotlivých směrů (s. 11-15).

Posledním problémem spojeným s analýzou je fakt, že autorka data nijak neinterpretuje. Z dat sice abstrahovala určité kategorie, které naplňuje vybranými výpověďmi svých respondentek, ale komentáře se většinou omezují pouze na parafrázování těchto výroků. Pokud se snaží o interpretaci, činí tak souvztažňováním výroků s teoretickou částí, která však, jak už jsem naznačil výše, představuje pouze reprezentace aktérských modelů.

Nedůslednost provedené kvalitativní analýzy nejlépe dokládá prezentace „několik[a] vybraných citací“ (s. 60), které respondentky uvedly na závěr dotazníku. Přestože tato data jsou významově bohatá, autorka je ponechává zcela bez komentáře, nepodrobuje je ani analýze, natož interpretaci. Čtenář tak neví, jak tyto výpovědi autorka vybrala ani proč tak učinila. O čem mají vzhledem k výzkumné otázce vypovídat? Nebo jsou pouhou ilustrací výpovědí respondentek? Pokud ano, tak ilustrací čeho?

Samotný závěr práce pak namísto interpretace, případně diskuse zjištění, k nimž se autorka dobrala, představuje pouze shrnutí již dříve prezentovaných dat. Poslední odstavec, v němž se autorka snaží shrnout, co to znamená být skinheadgirl (s. 64), je pak zcela nepřijatelným zjednodušením sledovaného fenoménu, který se žánrově i obsahově blíží žurnalistice. Zde autorka již zcela opomíjí rozlišení jednotlivých směrů hnutí a uchyluje se ke zcela banálnímu tvrzení, že „[skinheadgirls] zkrátka baví životní styl skinheads“ (s. 64).

Práce je doplněna 16-ti stránkovou přílohou, která obsahuje kromě přehledného seznamu respondentek ve formě tabulky a použitého dotazníku také ukázky některých zinů vydávaných neonacistickými skinheady a také fotografie několika renees. Bohužel až na výjimku dvou odkazů na účes typický pro renees autorka s přílohou v textu nijak nepracuje, což považuji za velkou škodu. Autorka fotografie bohužel ani neopatřila popisky a ponechává tak zcela na čtenáři, aby si domyslel, co která fotografie zobrazuje a jak se vztahuje k řešenému problému.

Po stránce formální je práce zpracována adekvátně, neobsahuje větší množství překlepů ani gramatických chyb. Drobnou výtku by bylo možné směřovat k bibliografickým odkazům, u nichž autorka užívá jak anglosaskou, tak českou citační normu, přičemž by bylo vhodné zvolit

pouze jednu a té se držet. Drobnou připomínku lze mít také k relativně omezenému seznamu literatury, který činí pouhých 13 titulů, z nichž dva navíc představují sociologické slovníky a jeden metodologickou příručku.

Ačkoliv je z autorčiny práce vidět snaha, domnívám se, že se ji na otázku „co to vlastně znamená být skinheadgirl“ uspokojivě odpovědět nepodařilo, velkým dílem i vinou nevhodné metodologie. Tuto skutečnost si bohužel uvědomovaly i některé respondentky, z nichž jedna v komentáři k dotazníku (s. 61) autorce dokonce změnu metodologie sama navrhuje.

Přesto je však třeba ocenit autorčinu snahu o zpracování tohoto doposud nedostatečně zpracovaného tématu. Za velký klad práce považuji skutečnost, že ačkoliv se autorka setkala u některých respondentek s velmi kontroverzními postoji a názory, neuchýlila se k zaujatému hodnocení a podařilo se jí uchovat si vědeckou neutralitu. Pokud by se tímto tématem chtěla zabývat i nadále, doporučuji jí knihu Lauraine Leblanc – *Pretty in Punk*, která je skvělým příkladem kvalitativního výzkumu genderové identity ve vztahu k subkulturám.

Ačkoliv tedy hodnota práce spočívá primárně v poukázání na jistou mezeru ve výzkumech genderové identity v rámci subkultur, spíše než byt' v částečném osvětlení zkoumaného jevu, domnívám se, že v zásadě, i když nepříliš přesvědčivě, splňuje nároky kladené na bakalářskou práci. Doporučuji ji proto k obhajobě a na základě výše uvedených připomínek navrhuji hodnocení dobře.

V Praze 10.10.2009

Mgr. Martin Heřmanský